

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

УДК 321.01(497.11)“16/19“(049.3)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.7222021.13>

Приказ

Дејан Јовановић*

*Факултет политичких
наука, Универзитет у
Београду*

ИСТОРИЈА СРПСКЕ ПОЛИТИЧКЕ МИСЛИ / НОВИ ВЕК

Dragan Simeunović. 2019. *Istorija srpske političke misli / novi vek*. Novi Sad: Pravoslavna reč, 587.

Историја државотворности српског народа дужа је од миленијума, а само модерна

државност може да се мери вековима. Имајући то у виду, сасвим је природно да се у том дугом трајању појаве мисли и идеје на тему политике, политичке заједнице, државе, начина промене државног устројства, опстанка народа, борбе за независност... Књига пред нама представља један увид у те идеје, али и својеврсну круну, надамо се не прву, вишедеценијског рада професора Симеуновића у политичким наукама, а посебно у разматрању националне политичке мисли и њене историје. Зато читаоцима нудимо нешто више од приказа – нудимо омаж делу које ће у будућности бити цењено као класика.

„Историја српске политичке мисли” самим својим постојањем доноси три значајне вредности за политикологију у Срба уопште. Прва вредност је да коначно на светлост дана излази истраживачки напор професора Драгана Симеуновића, који показује, пре свега српској

* Имејл-адреса: dejan.jovanovic@fpn.bg.ac.rs.

јавности, да Срби нису без државотворног корена, без великих људи који су у прошлости мислили на добро српског народа и који су се борили за бољи живот своје нације. Друга вредност је чињеница да сада имамо једно, верујемо у будућности канонско, дело које може да користи политичкој елити и политичким одлучиоцима да се, у разматрању будућих изазова, упознају са искуствима из векова за нама. Трећа вредност је системска основа од које могу да крену будућа истраживања свих политиколога, на теме које тако посвећено професор Драган Симеуновић проучава већ деценијама.

На самом почетку књигу краси предговор почившег патријарха српског господина Иринеја, који у суперлативима оцењује закључке професора Симеуновића. Чињеница да је предговор, кратак али конкретан, написао патријарх српски указује част јерарсима српске цркве који су кроз векове били, те и даље јесу, неодвојиви део промишљања о српској политичкој заједници. На овај начин се Српској цркви одаје почаст некога ко је сачувао искру српске идеје кроз мрачна времена „турског ропства”, од славних Немањића па до

Српске револуције и рађања модерне српске државе.

Књига пред нама представља мозаичку хронологију промишљања српских великана о држави, политици и политичким заједницама у којима живе Срби од 17. века до прве половине 20. века. Обрађене су идеје 37 различитих мислилаца: од самозваног цара Јована Ненада до Драгољуба Јовановића, првака Земљорадничке странке у Краљевини Југославији. На скоро 600 страна Симеуновић нам представља личности за које бисмо и сами рекли да су имале политичке идеје, као што су Никола Пашић или краљ Александар Карађорђевић. Али своје место у овом мозаику имају и личности које на први поглед немају значај за политичке идеје, као што су Филип Вишњић, Његош или Никола Тесла. Ипак, аутор нам, на основу својих опсежних истраживања, указује на дубину мисли и значај за политичке идеје сваког од наведених аутора, било да су у питању конкретна дела која су написали, активности које су планирали и спроводили или кроз начине понашања у свакодневном животу.

Обим приказа је превише ограничен да бисмо посветили дужну пажњу свакој појединачној личности,

те ћемо покушати да кроз неколико идејних целина повежемо различите личности. Искористићемо простор који нам је на располагању да прикажемо што више занимљивих идеја и личности.

Своје разматрање Симеуновић започиње освртом на деловање Јована Ненада с почетка 16. века, у годинама после Мохачке битке, која је означила крај независне угарске државе. Јован Ненад, вођа војних јединица које су чинили Срби, ослободио је велики простор Јужне Угарске и прогласио се за цара. По речима Симеуновића, Јован Ненад је постао антифеудални предводник народа, створивши прву српску државу на тлу Јужне Угарске након пропасти средњовековних српских држава. Ипак, Јован Ненад је настрадао у атентату пре реалне институционализације тог државног пројекта.

У књизи приказана друга личност, која је обележила другу половину 17. века, јесте Ђорђе Бранковић, који је у деценијама свог рада настављао напоре ка обнови српске државе. Оно што је кључно обележило његов рад су околности у којима никоме није одговарала обнова српске државе. Ово је и утицало на то да га Хабзбурзи, који су му прво дали титулу грофа, када

су видели да је његов циљ формирање што самосталније српске државе, заточе у кућни затвор последњих 20 година његовог живота.

Међу личностима српског просветитељства Симеуновић нам издваја Гаврила Стефановића Венцловића, Јована Рајића и Доситеја Обрадовића. Венцловић први пише народним језиком, најављујући Вука, започевши одвајање грађанске и црквене књижевности. Јован Рајић својом великом „Историјом” подсећа српски народ ко је и шта је некада био. Уопште посматрано, 18. век одликује један значајан замах националне идеје и посвећености тадашњих српских интелектуалаца, како грађанских тако и црквених, идејама обнове српске државе. Улога Доситеја Обрадовића и његов утицај на младу српску државу вожда Карађорђа, али и уопште на српско грађанство с краја 18. века, изузетно су велики. Само чињеница покретања модерног школства у ослобођеној Србији довољна је да би се ова личност славилa.

Почетак 19. века обележава Српска револуција. Почетак обнове и формирање српске државе након векова ропства и служења разним господарима. Две личности су незаобилазне

– Ђорђе Петровић, којег су Турци назвали Црни Ђорђе или Крвави Карађорђе, вожд Првог српског устанка, и Милош Обреновић, вођа Другог српског устанка и потом кнез вазалне Кнежевине Србије. Судар ових двеју личности нам показује лице и наличје јуначке српске борбе за слободу. Управо је идеја слободе, по речима Симеуновића, идеја повезница која је цео период ропства карактерисала промишљања српских мислилаца – црквених, војних, грађанских. Готово је опште место у српском погледу на два устанка да је Карађорђе био бољи ратник, а Милош дипломата, те да је Милошев реалистички поглед на свет донео српску слободу. Ипак, у свом осврту, Симеуновић нам указује на то да нити је Карађорђе био лош дипломата, нити је Милош био слаб војсковођа. Напротив. И један и други су били дорасли овом другом, али околности су биле те које су одредиле понашање и идеје водиле ова два утемељитеља српске државе и обновитеља државности. Карађорђе је схватио да у околностима Првог српског устанка мора силом оружја обновити и државу и свест народа о себи, али није занемаривао ни потребу за институцијама и њихов зна-

чај за одржање државе. Са друге стране, Милош је реалистички схватио околности које су изискивале више дипломатске вештине него војно умеће како би, корак по корак, оснажио српску државу и њену самосталност. Реалистички приступ је дао резултате.

Филип Вишњић, Вук Караџић и Његош су већини познати као песници и национални културни радници, али их је мало ко посматрао кроз призму политичког. Вредност Симеуновићевог дела је, између осталог, што нам указује да је јавна делатност ретко када одвојена од политике. Издвојимо Филипа Вишњића. Значај Вишњићевог гуслања само је врхунац онога што су гусле учиниле за српски народ током векова ропства, представљајући усмену књигу која је очувала национални идентитет припремивши га за велика прегнућа коначног ослобођења. Управо својом песмом „Почетак буне против дахија” Вишњић готово историографски указује на моменте који су натерали српског сељака да крене у беспопштудну борбу за слободу. Несигурност, беда, насиље, али и епско сећање на боље јуче охрабрили су Србе да устану из таме. Сећање

које је преношено песмом са колена на колена.

Млада српска држава Србија напредовала је кроз 19. век све више пристижући модерни свет за којим је каскала због своје мучне историје. Тако је упознала и модерне политичке идеје које су се такмичиле кроз различите идеологије – либерализам, конзервативизам и социјализам. Многим читаоцима сигурно ће бити позната имена, нека мање нека више, Јеврема Грујића, Владимира Јовановића, Јована Ристића, Светозара Марковића, Димитрија Ценића, Стојана Новаковића. Сви су они како у свом теоријском тако и у практичном делању разматрали и примењивали идеје које могу да се систематизују у оквирима поменутих идеологија. Ипак, морамо истаћи две битне карактеристике њиховог погледа на идеологије и однос идеологије према народу и држави из ког потичу и у којој живе. Прва карактеристика је *став о судбини* целине свог народа. Без обзира са ког су идеолошког спектра потицале њихове идеје, ове личности имале су заједнички став о судбини нације. *Ослобођење и уједињење* српског народа је приоритет број један који је услов свих услова напрет-

ка и достизања цивилизованих народа. Друга карактеристика се тиче чињенице да нико од ових личности није био слепи слуга идеологије за коју су сматрали да је најбоља за напредак Срба. Напротив, свако од њих је тежио *прилагођавању* основних идеја вредностима и традицији српског народа како би се пронашла оригинална и применљива решења за друштвене и политичке проблеме. Нема слепог копирања нити догматског апологетства! Нешто што би могли да преузму и савремени епигони идеологија.

Приказаћемо још једну личност коју је професор Симеуновић „отео” из историјске таме. У питању је генерал Јован Мишковић, који је био један од најученијих српских војсковођа, и то не само у војним наукама, о чему сведочи и чињеница да је био и председник Српске краљевске академије. Генерал Мишковић се бавио широким бројем тема – од ботанике и фармације до историје, где је направио и данас можда једну од најбољих студија о Косовском боју 1389. г. Истаћи ћемо две занимљивости из идеја овог великана. Прво, свет око себе Мишковић је гледао очима своје нације, те је сав његов напор и рад био усмерен

ка *унапређењу живота* те нације, почевши од војске коју је кренуо да спрема за напоре и прегнућа која ће уследити на почетку 20. века. Друго, за разлику од већине интелектуалаца свог доба, Мишковић је био „мрзитељ” Европе, према којој је гајио апсолутни презир, као и према њеним, пре свега моралним, посрнућима.

На крају приказа нам остаје толико простора да осветлимо спомен на још једну личност из књиге професора Симеуновића. То је Димитрије Беговић, херој Топличког устанка 1917. године. Он је, као један од најспособнијих и најхрабријих команданата, учествовао у подизању јединог устанка међу поробљеним народима Великог рата. Личним примером и храброшћу водио је комите и сејао страх и трепет међу бугарским војницима и официрима. Сâм чин његове погибије, достојан Синђе-лића, када је након дуге борбе заједно са собом повео у смрт и бугарске официре који су пришли да га заробе, говори о јунаштву Димитрија Беговића. Догађај који желимо посебно да прикажемо је онај у којем су бугарски окупатори, видевши да не могу да га

победе способношћу, узели као таоце његову породицу и запретили да ће их побити ако Беговић не преда своју комитску чету. Димитрије је одбио, знајући да би у том случају били побијени и комити под његовом командом, а да то не би спасило његову породицу. Уз поруку да су и његови борци изгубили своје најмилије, одбио је ултиматум бугарског пуковника Тодорова. Беговићеву трудну жену заједно са њихово четворо деце бугарски војници су зверски мучили и живе спалили. Димитрије Беговић је за слободу српског народа дао више од живота.

Простор за разматрање у овом приказу није довољан да бисмо заинтересованом читаоцу пренели више од неколико Симеуновићевих сјајних запажања. Зато ћемо завршити свој покушај прославе издавања ове књиге, по нашем мишљењу, кључним ставом који нам нуди проф. др Драган Симеуновић. *Нераскидива нит слободе* је, по његовим речима, повезница знаних и незнаних мислилаца који су промишљали садашњост и будућност српске нације, напајани са извора славне српске историје.

*Овај рад је примљен 26. априла 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 19. маја 2021. године.